

การเผยแพร่คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกในสมัยกรุงศรีอยุธยา

คริสต์ศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทยตั้งแต่ต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา พวกเผยแพร่ศาสนา หรือที่เรียกกันว่า "มิชชันนารี" ได้พยายามดำเนินงานเผยแพรศาสนาสืบต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายศตวรรษมาแล้ว ตามหลักฐานที่มีอยู่ มิชชันนารีคาทอลิกเป็นพวกแรกที่เข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในเมืองไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๑ หรือคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นมา

มิชชันนารีคาทอลิกโปรตุเกส

โปรตุเกสเป็นชาติในยุโรปชาติแรกที่มีความสามารถในการเดินเรือและได้แสวงหาทำเลค้าขายต่าง ๆ ตามเส้นทางเดินเรือทั่วโลก เริ่มตั้งแต่เจ้าชาย คองเฮ็นริก (Don Henrigue หรือ Henry the Navigator พ.ศ. ๑๕๓๗-๒๐๐๓) ราชโอรสองค์ที่ ๓ ของพระเจ้าจอห์นที่ ๑ พระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกสซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๒๘ - ๑๕๗๖ ทรงมีอัธยาศัยนิยมในวิชาการเดินเรือ ได้ทรงสนับสนุนชาวโปรตุเกสให้ออกเดินเรือค้าขายและขยายราชอาณาจักรโปรตุเกสด้วยการเขาคครอบครองบ้านเมืองบางแห่งที่เดินเรือไปถึง เจ้าชายพระองค์นี้ได้ทรงเดินเรือค้นหาดินแดนต่าง ๆ ที่ยังไม่รู้จักแถบชายฝั่งตะวันตกของทวีปแอฟริกาและทรงตั้งพระทัยที่จะเดินเรือมาให้ถึงทวีปเอเชียให้ได้

ในด้านการเผยแพร่คริสต์ศาสนาเริ่มมีมูลเค้าตั้งแต่สมัยพระเจ้าจอห์นที่ ๑ ทั้งนี้เพราะเจ้าชาย คอง เฮ็นริก ทรงตั้งความมุ่งหมายว่า นอกจากจะแต่งเรือเที่ยวค้าขายหากำไร เป็นผลประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองแล้ว ถ้าพบดินแดนแห่งใดควร

จะเอาไว้ในอำนาจไค้ก็ขยายอาณาจักรโปรตุเกสให้กว้างขวางและในเวลาเดียวกันก็จะได้เผยแผ่คริสต์ศาสนาให้แพร่หลายในดินแดนนั้นอีกด้วย วิธีเผยแผ่คริสต์ศาสนาประการแรกในครั้งนั้นก็คือเจ้าชาย คอง เฮนริก โปรตุเกสให้ชาวโปรตุเกสรับซื้อพวกแขกดำซึ่งเป็นทาสเป็นเชลยอยู่ในทวีปแอฟริกาบรรทุกเรือมาเมืองโปรตุเกสแล้วขายต่อไปให้พวกโปรตุเกสที่มีใจศรัทธารับซื้อไปไว้ใช้สอยและสั่งสอนให้เขารีดในคริสต์ศาสนา อีกประการหนึ่ง เจ้าชาย คอง เฮนริก ทรงสนับสนุนให้พวกมิชชันนารีโดยสารเรือบรรทุกสินค้าออกเดินทางเผยแผ่คริสต์ศาสนายังดินแดนตามเส้นทางเดินเรือมา

นโยบายของเจ้าชาย คอง เฮนริก เกิดประโยชน์แก่ประเทศโปรตุเกสอย่างกว้างขวาง เจ้าชาย คอง เฮนริก เกรงว่าชาติอื่นจะดำเนินตามรอยโปรตุเกสบ้างจึงไค้หาทางป้องกันโดยไค้ไปทูลขออาชญาตองคสังตปาปาที่เมืองโรมสังตปาปาก็ไค้ออกอาชญา (Bull) อนุญาตว่า บรรดาเมืองต่าง ๆ ที่โปรตุเกสไค้พบปะนั้นให้เป็นอาณาจักรของพระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกส ห้ามมิให้ชาติอื่นไปแย่งชิงไค้โดยมีข้อมเหวชาติโปรตุเกสจะตองทำการสอนคริสต์ศาสนาให้แพร่หลายในบรรดาเมืองที่ไค้พบปะนั้น จึงจะถืออำนาจตามอาชญาของสังตปาปาไค้ หลังจากทีเจ้าชาย คอง เฮนริก สิ้นพระชนม์ ใน พ.ศ. ๒๐๐๓ แล้ว ประเทศโปรตุเกสก็ยังคงยึดถือนโยบายของพระองค์เป็นงานราชการแผ่นดินสืบตอมมา

ศูนย์ มหิยทวพยาศกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

^๑ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, อธิบายเบ็ดเตล็ดในเรื่องพงศาวดารสยาม (โสภณพิพรรฒธนากร. ๒๔๖๕), หน้า ๓๔.

ใน พ.ศ. ๒๐๔๑ พระเจ้ามานูเอล (Manuel) โปรตุเกสให้วาสโคดากามาคุมเรือบรรทุกสินค้ายุโรปมาค้าขายทางภาคตะวันออก วาสโคดากามาเดินเรืออ้อมแหลมกูคโฮปสำเร็จ และโคชินฝั่งทะเลเมืองกาลิกุตประเทศอินเดีย ณ ประเทศอินเดียนี้ วาสโคดากามาได้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับประเทศไทยบางประการ จากพวกพ่อค้าชาวอาหรับซึ่งเวลานั้นชาวอาหรับเรียกประเทศไทยว่า ซาร์เนาซ (Xarnauz) ว่า ชาวอาหรับรับซื้อสินค้าที่มีชื่อจากประเทศไทยได้แก่ กำยาน และ ยาคำ นำไปขายยังเมืองอื่น

ใน พ.ศ. ๒๐๕๑ อุปราช ดี ฟรานซิสโก อัลเมดา (D. Francisco d' Almeida) แห่งแคว้นโปรตุเกสในอินเดีย และ ดีเอโก โลเปส เคอ ซีไควรา (Diego Lopes de Sequeira) คุมเรือรบ ๔ ลำ ไปทำการค้าขายและไมตรีที่เกาะมดากัสการ์ (Madagascar) และเกาะลังกา แล้วให้นำเรือรบมุ่งหน้าต่อไปยังเมืองมะละกาควดยโคชาววา เมืองนี้เป็นเมืองท่าสำคัญในทางรับส่งสินค้าระหว่างเมืองจีนกับอินเดีย และเมืองอื่น ๆ อีกมาก ซีไควราเข้ามาขอเปิดการค้าขายและเจริญทางพระราชไมตรีกับเจ้าเมืองมะละกาซึ่งเจ้าเมืองมะละกาก็ยินยอม แต่ชาวโปรตุเกสได้เกิดทะเลาะวิวาทกับชาวพื้นเมืองถึงขั้นรุนแรง จนกระทั่ง ซีไควราต้องนำเรือกลับไปรายงานต่ออัลฟองโซ อัลบูเคิก (Alfonso d' Albuquerque) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งอุปราชโปรตุเกสที่เมืองกัว ในประเทศอินเดีย เมื่อโปรตุเกสตีเมืองมะละกาได้สำเร็จอย่างเด็ดขาด ใน พ.ศ. ๒๐๕๔ แล้ว อัลบูเคิกได้รู้เรื่องราวจากพ่อค้าชาวจีนที่มาค้าขายในเมืองมะละกาว่า เมืองมะละกาเป็นเมืองขึ้นของไทยมาก่อน อัลบูเคิกเกิดความสนใจที่จะได้ติดต่อค้าขายและเจริญสัมพันธไมตรีรวมทั้งจะได้อ้างสิทธิของโปรตุเกสเหนือเมืองมะละกาควดย ในปีนั้นเอง อัลบูเคิกจึงได้ส่งชาวโปรตุเกส ชื่อ ดูอาร์เต เฟอเนซ (Duarte Fernandez) โดยสารเรือสำเภา

Dr. Joaquim de Campos. "Early Portuguese Accounts of Thailand," The Journal of the Siam Society Vol. 32 หน้า ๓.

เข้ามาขอเป็นไมตรีกับไทยซึ่งสมัยนั้นตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (๒๐๓๔ - ๒๐๗๒) แห่งกรุงศรีอยุธยา ในปีเดียวกันนั้นคัลบูเคิกโคส อังโตนีโอ มิรันดา เดอ อาเซเวโด (Antonio Miranda de Azevedo) เป็นทูตเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง ไทยก็โคสทูตไปยังเมืองกัว ซึ่งเป็นที่ตั้งของโปรตุเกสในอินเดียเป็นการตอบแทน ใน พ.ศ. ๒๐๕๕ พระเจ้านานูเอลทรงแต่งตั้ง ดูอาร์เต โคเอลโล (Duarte Coelho) เข้ามาทำสัญญาทางไมตรีกับไทย ตามจดหมายเหตุโปรตุเกสกล่าววว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงรับเป็นไมตรีและได้ทำสนธิสัญญาทางไมตรีกับโปรตุเกสซึ่งนับเป็นสนธิสัญญาดับแรกที่ไทยทำกับประเทศตะวันตก สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระราชทานอนุญาตให้โปรตุเกสตั้งห้างไปมาค้าขายที่กรุงศรีอยุธยาและที่เมืองปัตตานีโคตามประสงค์ ต่อมาปรากฏว่าพวกโปรตุเกสได้รับอนุญาตให้ตั้งห้างค้าขายที่เมืองนครศรีธรรมราช เมืองมะริด ปัตตานี หนองคายและกะนวนศรี อีกด้วย

ผลทางไมตรีระหว่างไทยกับโปรตุเกสในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ได้ทำให้โปรตุเกสมีโอกาสเผยแผ่คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกในเมืองไทยได้อย่างกว้างขวาง ทรงอนุญาตให้พวกโปรตุเกสตั้งโรงเรียนปฏิบัติพิธีทางศาสนาของตนได้ในเมืองต่าง ๆ ที่ชาวโปรตุเกสตั้งถิ่นฐานทำมาค้าขายในครั้งนั้น รัฐบาลโปรตุเกสมีนโยบายหนุนหนุนชนชาติของตนให้ทำการสมรสกับหญิงพื้นเมือง เพื่อให้บุตรเชื้อสายสัญชาติโปรตุเกสได้นำบุรุษคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกในดินแดนต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีกลุ่มชนเชื้อสายโปรตุเกสนับถือคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกอยู่ในประเทศต่าง ๆ

กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, "ประวัติการทูตไทย" วัฒนธรรมไทย (สำนักนายกรัฐมนตรี. ๒๔๘๖), หน้า ๒๐.

ทางตะวันออกมากหลาย เช่นประเทศอินเดีย ประเทศลังกา และประเทศไทย ก็เป็นถิ่นแดนทางซีกโลกตะวันออกอีกแห่งหนึ่งที่มีกลุ่มเชื้อสายชาวโปรตุเกสตั้งกล่าว^๑ ในแผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราช มีชาวโปรตุเกสที่เป็นพ่อค้าบาง ๑๒๐ คน ๑๓๐ คน ๑๔๐ คน ปรากฏว่าทหารรักษาพระองค์เป็นชาวโปรตุเกสถึง ๑๒๐ คน พวกโปรตุเกสเหล่านี้ได้รับเสรีภาพทางศาสนาอย่างเต็มที่

ก่อน พ.ศ. ๒๐๘๘ (ค.ศ. ๑๕๔๕) ไม่ทราบแน่ชัดถึงจำนวนและชื่อของมิชชันนารีที่เข้ามาเมืองไทย มิชชันนารีซึ่งปรากฏนามครั้งแรกในหลักฐานคือ บาทหลวงคณะโดมินิกัน ๒ รูป ได้แก่ บาทหลวงเจโรม เคอลาครัวซ (Jerome de la Croix) และบาทหลวงเซบาสเตียน เคอ คานโต (Sebastian de Canto) ทั้งสองเดินทางมาจากเมืองมะละกา ต่อมาเมื่อมิชชันนารีคณะโดมินิกันเข้ามาอีก หลังจากนั้นก็มีคณะฟรานซิสกัน และเยซูอิต เข้ามารวมเผยแพร่ศาสนาในเมืองไทย บาทหลวงเยซูอิต ชื่อ บัลซาซาร์ เคอ ซีไควรา (Balthazar de Sequeira) เข้ามาเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๕ (ค.ศ. ๑๖๐๒) นอกจากนี้ก็มีพวกโดมินิกันโปรตุเกสโดยโคหลักฐานว่า ก่อนที่พวกมิชชันนารีฝรั่งเศสจะเข้ามาเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) นั้น กรุงศรีอยุธยามีโบสถ์เซนต์ พอล (Saint Paul) และ เซนต์โดมินิก (Saint Dominique) อันเป็นโบสถ์เก่าแก่ของพวกโปรตุเกสอยู่ก่อนแล้ว^๒

^๑ H.R.H. Damrong "Relationship with Portugal, Holland and Vatican" The Siam Society Vol VII. (Bangkok:1959), หน้า ๒.

^๒ Pallegoix, Memoire sur la Mission de Siam (Paris:1853), หน้า ๓๐.

ใน พ.ศ. ๒๑๖๗ มิชชันนารีโปรตุเกสมีพระราชกฤษฎีกาชื่อ มิโค นำบาทหลวงเปโกร บาทหลวงทอมมัส บางหลวงมานิโร และบาทหลวง สมิทโท เขามาเผยแพร่ศาสนาโรมันคาทอลิกในกรุงศรีอยุธยาตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินให้พวกบาทหลวงเหล่านี้สร้างวัด วัดที่พวกบาทหลวงโปรตุเกสได้สร้างไว้เป็นวัดเล็กไม่สู้ใหญ่โตนัก

ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๑ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๖) การเผยแพร่คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกในประเทศต่าง ๆ ทางตะวันออกอยู่ในมือของพวกมิชชันนารีโปรตุเกสเป็นส่วนใหญ่ มิชชันนารีคาทอลิกที่มีชื่อเสียงได้แก่ เซนต์ ฟรานซิส ซาเวียร์ (St. Francis Xavier) ผู้ซึ่งออกเดินทางจากกรุงลิสบอน เมื่อวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๐๔๔ ถึงเมืองถัวเมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๐๔๕ จากนั้นก็เดินทางเผยแพร่ศาสนาตามดินแดนที่นาน เช่น เกาะลังกาจนไปถึงประเทศญี่ปุ่น เมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๒ และตั้งใจจะไปให้ถึงเมืองกวางตุ้งและดินแดนอื่น ๆ ในซีกโลกตะวันออก ตั้งจุดหมายปลายทางลงวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๐๕๕ ก่อนถึงแก่มรณภาพเล็กน้อย เซนต์ ฟรานซิส ซาเวียร์ โทกลาวไวว่า "ถ้าข้าพเจ้าไม่อาจไปกวางตุ้งโดยตรงได้ในปีนี้ ข้าพเจ้าจะไปประเทศสยาม....." ^๒ ถึงแม้ เซนต์ ฟรานซิส ซาเวียร์ จะไม่สามารถเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในเมืองไทยตามแผนการณ์ก็ตาม ก็ยังมีบาทหลวงโปรตุเกสตั้งโศกถาวนามไว้แล้วข้างต้นเข้ามาประดิษฐานคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกในเมืองไทยแล้วแต่บัดนั้น

^๑ แฟรนซิสโก โยเซฟ จดหมายเหตุฝรั่งโบราณ (ครุสมิทเป็นผู้คัดลอกจากภาษาละตินเป็นภาษาไทย, โรงพิมพ์ บางกอกแหลม), หน้า ๘.

^๒ The Jesuit Fathers, The Catholic Directory of Thailand (Bangkok:1963), หน้า B - 18.

มิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศส

ในกรุงโรม สันตปาปาเกรกอรีที่ ๑๓ (Pope - Gregory XIII ๒๑๑๕ - ๒๑๒๘) ทรงวางโครงการเผยแผ่ศาสนาโรมันคาทอลิกใน พ.ศ. ๒๑๒๕ (ค.ศ. ๑๕๘๒) แต่การปฏิบัติยังไม่กว้างขวางเท่าไรนัก จนถึง พ.ศ. ๒๑๖๕ (ค.ศ. ๑๖๒๒) สันตปาปาเกรกอรีที่ ๑๕ (Pope - Gregory XV) ได้ทรงจัดตั้ง "คณะบาทหลวงทำหน้าที่เผยแผ่คริสต์ศาสนา" (Congregation of the Propaganda) โดยเฉพาะขึ้นอีก และ ๕ ปีต่อมา พระองค์ทรงตั้งวิทยาลัยนักบวชเยซูอิตสำหรับฝึกอบรมและผลิตมิชชันนารีสำหรับไปปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่คริสต์ศาสนาในดินแดนต่าง ๆ อีกแห่งหนึ่ง

สันตปาปา อินโนเซนต์ที่ ๑๐ (Innocent X พ.ศ. ๒๑๘๗ - ๒๑๘๘) และสันตปาปาองค์ต่อ ๆ มา เช่น สันตปาปา อเล็กซานเดอร์ที่ ๗ (Pope Alexander VII พ.ศ. ๒๑๘๘ - ๒๒๑๐) สันตปาปา อินโนเซนต์ที่ ๑๑ (Pope Innocent XI พ.ศ. ๒๒๑๘ - ๒๒๓๒) เป็นต้นมาได้ทรงทำหน้าที่เป็นองค์ประธานสนับสนุนการเผยแผ่ศาสนาโรมันคาทอลิกร่วมกับพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งประเทศฝรั่งเศสผู้ซึ่งมีราชอาณาจักรจะเผยแผ่ศาสนาโรมันคาทอลิกควบคู่กับการเผยแผ่อธิปไตยฝรั่งเศสไปยังดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก พระองค์ทรงได้รับยกย่องพระเกียรติยศเป็นอัครศาสนูปถัมภกของคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิก ทรงรับภาระกิจจากสันตปาปาจัดส่งบาทหลวงฝรั่งเศสมาฟื้นฟูและประดิษฐานศาสนาโรมันคาทอลิกทางตะวันออก ดังนั้นมิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสจึงได้เป็นผู้ทำการเผยแผ่ศาสนาโรมันคาทอลิกในดินแดนต่าง ๆ ทางตะวันออก แทนมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ที่ ๒๒ หรือคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา

---

๑ Carlton T.H. Hayes, History of Europe (McMillan Co., 1950), หน้า ๕๑๒.

เหตุการณ์มิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสจะเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในเมืองไทย
 เกิดจากบาทหลวงอเล็กซานเดอร์ แห่ง โรดส์ (Alexander of Rhodes) ซึ่ง
 ได้สอนศาสนาอยู่ที่เมืองญวนเป็นเวลานาน ครั้นเมื่อเดินทางกลับไปยุโรปก็ได้
 รายงานต่อสันตปาปาอินโนเซนต์ที่ ๑๐ ว่า คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกทางแถบ
 ตะวันออกตลอดจนในแหลมอินโดจีนกำลังเจริญก้าวหน้าและได้เสนอให้สันตปาปา
 ส่งมิชชันนารีมาปฏิบัติงานในแถบนี้เพิ่มขึ้น แต่มิได้ดำเนินงานตามข้อเสนอในทันที
 เพราะบาทหลวงอเล็กซานเดอร์แห่งโรดส์ได้รับคำสั่งจากสันตปาปาให้เดินทางไป
 สอนศาสนาประจำที่เมืองเปอร์เซียเสีย ขอเสนอของบาทหลวงอเล็กซานเดอร์
 ได้นำมาปฏิบัติอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมาคือในสมัยของสันตปาปาอเล็กซานเดอร์
 ที่ ๗ (Pope Alexander VII) พระองค์ได้ทรงจัดคณะมิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศส
 ซึ่งเป็นคณะแรกให้เดินทางมาฟื้นฟูคริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกทางภาคตะวันออก
 มิชชันนารีฝรั่งเศสคณะนี้ประกอบด้วยหลุยส์แบร์ เคอ ลามอตต์ พระราชาคณะแห่ง
 เปริช (Lambert de la Motte, Bishop of Berytes) เอ็ม บัลลู พระ
 ราชาคณะแห่งเฮริโอโปลิส (M. Pallu, Bishop of Heliopolis) และพระ
 ราชาคณะแห่งเมเทลโลโปลิส (Bishop of Metellopolis) ซึ่งถึงแก่มรณภาพ
 ในระหว่างเดินทางก่อนที่จะถึงเมืองไทย คณะมิชชันนารีฝรั่งเศสได้ออกเดินทาง
 จากเมืองมาเซิลโดยทางเรือ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๐๓ (ค.ศ.
 ๑๖๖๐) ขึ้นบกที่เมืองอเล็กซานเดร็ตตา (Alexandretta) เดินทางจากเมือง
 อเล็กซานเดร็ตตาไปยังเมืองอเล็ปโป (Aleppo) ผ่านเมืองบั๊กแคค อ่าว
 เปอร์เซีย ตามลาคับแลวลงเรือต่อไปถึงเมืองสุรัต (Surat) จากนั้นเดินทาง
 ข้ามประเทศอินเดียนลงเรือที่อ่าวเบงกอลจนถึงเมืองมูฎิก (Mugui) ซึ่งครั้งนั้น
 เป็นเมืองท่าของกรุงศรีอยุธยาเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒)

กรุงศรีอยุธยาในขณะนั้นมีพวกที่นับถือศาสนาโรมันคาทอลิกเชื้อสายโปรตุเกสประมาณ ๒,๐๐๐ คน ใน พ.ศ. ๒๒๐๗ (ค.ศ. ๑๖๖๔) บาทหลวงปัลลูโกนำมิชชันนารีฝรั่งเศสพร้อมควยชาวฝรั่งเศสเข้ามาเพิ่มเติมอีก ในจำนวนนี้มีบาทหลวงหลุยส์ ลานโน (Louis Laneau) รวมอยู่ด้วย ทั้งบาทหลวงลัมแบร์ และ ปัลลู ก็เห็นพ้องต้องกันว่า กรุงศรีอยุธยาเหมาะที่จะเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ คริสต์ศาสนาทางตะวันออกไกล เพราะกรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้าขาย ซึ่งได้ติดต่อกับประเทศต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน ประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น และรัฐต่าง ๆ ในอินเดียนอกจากนี้กรุงศรีอยุธยาเป็นสถานที่สะดวกในการ บริหารและควบคุมมิชชันนารีในประเทศใกล้เคียง เช่น ประเทศพม่า ญวน ไต จีน ไต ที่สำคัญที่สุดก็คือประเทศสยามให้เสรีภาพทางศาสนายิ่งกว่าประเทศใด ๆ ทั้งภูมิอากาศดีและค่าครองชีพต่ำอีกด้วย^๑ แต่นั้นมากรุงศรีอยุธยาได้เป็นศูนย์กลาง การเผยแผ่ศาสนา การบริหารการเผยแผ่ศาสนาในประเทศต่าง ๆ ทางตะวันออก ไกล ดังจะเห็นว่าบาทหลวงที่ทำการเผยแพร่คริสต์ศาสนายังประเทศใกล้เคียง ไปจากกรุงศรีอยุธยาหลายรูป เช่น บาทหลวงเจอนู (Genou) บาทหลวงโจเร (Joret) ใ้รับคำสั่งให้เดินทางจากกรุงศรีอยุธยาไปเผยแผ่ศาสนาที่เมืองซีเรียม (Syriam) เมืองเขมร และ ญวนไต

^๑ E.W. Hutchinson, The French Foreign Mission in Siam during the XVII Century, (Siam Society, Vol XXXI part 1., 1933), หน้า ๘.

^๒ Nicolas Gervaise, The Natural and Political History of the Kingdom of Siam A.D. 1638 (Siam observer Press:1928), หน้า ๘.

^๓ E.W. Hutchinson, The French Foreign Mission in Siam during the XVII Century....., หน้า ๑๕.

บาทหลวงปลัดเข้ามาอยู่ในเมืองไทยได้ ๘ ปี ก็ไ้กลับไปยุโรปและกลับมาเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๒๑๖ (ค.ศ. ๑๖๗๓) ครั้งนี้บาทหลวงปลัดได้นำพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ พร้อมควยพระราชสาส์นของสันตปาปาเคลมองต์ที่ ๕ เขามาถวายสมเด็จพระนารายณ์ควย ฝ่ายไทยก็ไ้จัดการต้อนรับราชสาส์นนั้นเป็นอย่างดี ใน พ.ศ. ๒๒๑๘ มองเซนเยอร์แชร์บอโน (Cherbonneau) แพทย์ของคณะมิชชันนารีคนแรกได้เข้ามาทำงานประจำอยู่ในโรงพยาบาลที่สมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ จัดตั้งขึ้น

ความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศฝรั่งเศสในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์นั้น เรื่องศาสนาเป็นวัตถุประสงค์เบื้องต้นโดยมีมิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสทำหน้าที่เป็นแรงหนุนที่สำคัญ บันทึกของบาทหลวง ล็องแบร์ ลงวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๑๐ ตอนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจอื่น ๆ นอกจากเรื่องศาสนาดังมีใจความว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีอยุธยามีพระราชดำริจะจัดตั้งศูนย์การค้าทางตะวันออก บาทหลวง ล็องแบร์ก็ไ้กราบทูลให้พระองค์ทรงดำเนิการจัดตั้งศูนย์กลางการค้าที่อยุธยา และก็ไ้เสนอให้พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ส่งทูตมายังกรุงสยามเพื่อเตรียมการการระหว่างประเทศ เมื่อบาทหลวง ล็องแบร์ถึงแก่มรณภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๒ (ค.ศ. ๑๖๗๙) บาทหลวง หลุยส์ ลาโน (Louis Laneau) ก็ไ้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระราชาคณะแห่งเมเทโโลโปลิสดำเนินการแทน บาทหลวง หลุยส์ ลาโน ก็ไ้ทำหน้าที่สื่อกลางสนับสนุนให้พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ขยายอิทธิพลฝรั่งเศสควบคู่กับอิทธิพลทางศาสนา เช่นเดียวกับบาทหลวง ตาซาร์ด (Tachard) ซึ่งเป็นผู้กราบบังคมทูลพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ให้ทรงพยายามหาวิธีเปลี่ยนศาสนาสมเด็จพระนารายณ์ให้สำเร็จโดยให้ขอคิดวางงานจะสำเร็จลงใ้กายตองให้บาทหลวงคาทอลิกมีโอกาสดไ้เข้ารับตำแหน่งสำคัญในราชสำนัก และตามหัวเมืองต่าง ๆ

๑ E.W. Hutchinson, The French Foreign Mission in Siam during the XVII Century....., หน้า ๒๑ - ๒๒.

แผนงานของมิชชันนารีคาทอลิกจึง สอดคล้อง ต่อกันกับพระราชประสงค์ของพระเจ้า
หลุยส์ที่ ๑๔ อยู่หลายประการคือ นอกจากจะโค่นล้มศาสนาแล้ว พระองค์ยังทรง
สามารถที่จะเอาการศาสนาเป็นช่องทางที่จะแผ่อิทธิพลฝรั่งเศสในเมืองไทยอีกด้วย
โดยทรงเอาพวกมิชชันนารีเป็นผู้นำทางลวงหน้าไวก่อน จะเห็นว่า ก่อนที่
พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะทรงแต่งตั้ง เซอวาเลีย เคอ โชมองต์ (Chevalier de
Chaumont) เป็นราชทูตนำพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการมาเจริญ
ทางพระราชไมตรีมาถึงกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) นั้น
มิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสได้เข้ามาทำทางไวลวงหน้าถึง ๒๓ ปีแล้ว ในขณะทูต
เซอวาเลีย เคอ โชมองต์ มีบาทหลวง เคอ ชัวซี (Abbe de Choisy) ติดตาม
เข้ามาด้วย งานที่บาทหลวงผู้นี้ได้รับมอบหมายให้ทำระหว่างพำนักอยู่ในเมือง
ไทยก็คือคอยทำพิธีรคนำมนตถวายสมเด็จพระนารายณ์ และทำรายงานอย่าง
ละเอียดเกี่ยวกับการปกครอง กำลังทหารบก ทหารเรือ การค้าขาย ตลอดจน
ประวัติศาสตร์ของเมืองไทยเสนอต่อรัฐบาลฝรั่งเศส ดังปรากฏในบันทึกของ
บาทหลวง เคอ ชัวซี ตอนหนึ่งว่า

"ข้าพเจ้าจะได้อยู่ในเมืองไทยถึง ๒ ปี เมื่อได้พยายามจนสุดกำลัง
โดยไม่ตอ้งคิดถึงการใช้จ่าย และโดยมีอำนาจอยู่บ้างเล็กน้อยก็ยากอยู่ที่ข้าพเจ้า
จะไม่รู้ในเรื่องของประเทศสยามเท่าที่ข้าพเจ้ามีความรู้ในเรื่องของประเทศฝรั่งเศส
ข้าพเจ้ายังเชื่อใจว่าความรู้อันนี้จะไม่ใช้แต่มีความรู้ในเรื่องของเมืองไทยแห่งเดียว
แต่คงจะมีความรู้ถึงเรื่องเมืองไกลเคียงด้วย เพราะในกรุงศรีอยุธยาที่ข้าพเจ้า
คงจะได้พบกับพวกจีน ญี่ปุ่น ลาว ญวน และชาวเมืองอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๗ "เรื่องไทยกับฝรั่งเศสเป็นไมตรีกันครั้ง
แผนดินสมเด็จพระนารายณ์" (โสภณพิพรรฒธนากร. ๒๔๖๕), หน้า ๑ - ๒.

ข้าพเจ้าจะไต่สนทนากับคนเหล่านี้และจะไต่สืบถึงการบ้านในเวลาปัจจุบัน สืบถึงวิธีการปกครองของบ้านเมืองเหล่านี้ สืบถึงกำลังทั้งทางบกและทางทะเล สืบถึงการค้าขายของเมืองนั้น และสืบถึงเรื่องพงศาวดารของเมืองเหล่านั้นด้วย ถ้าในข้อใดที่คนเหล่านี้จะตอบข้าพเจ้าไม่ได้ ข้าพเจ้าก็จะไต่ขอให้เขามีหนังสือถามไป โดยข้าพเจ้าจะไต่จดถามเป็นข้อ ๆ และถามอย่างง่าย ๆ ซึ่งคนโง่เขลาที่สุดก็อาจจะตอบได้ แล้วข้าพเจ้าจะไต่เล่าให้พวกนี้ฟังถึงเกียรติยศ เกียรติคุณ และอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินของฝรั่งเศสเท่านั้น"

สมเด็จพระนารายณ์ทรงต้อนรับคณะทูตเซอวาเลีย เคอ โชมองต์ อย่างสมเกียรติยศทุกประการ บันทึกลงของบาทหลวง เคอ ชัวลี ไต่ชมเชยถึงการต้อนรับของไทยครั้งนั้นว่า

"ชาวสยามจัดแจงทำบ้านของรับรองเป็นพิเศษ และตกแต่งป้อมปราการตามระยะทางอย่างสวยงามทุก ๆ ป้อม เมื่อเรือราชทูตผ่านไปก็ยิงปืนใหญ่เป็นการคำนับ หมอบานตามริมน้ำก็ทำรั้ว ทำซุ้ม เรียงรายกันไปโดยตลอดจนสุดเขต บ้านที่ท่านราชทูตพักอยู่นี้ก็ทำสีแสด มีผู้คนนั่งยามตามไฟตีเกราะ เคาะระฆังอยู่โดยรอบ เกียรติยศทั้งนี้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินทั้งสิ้น การประชุมขุนนางผู้ใหญ่เป็นการวินิจฉัยให้ทราบพระราชอัธยาศัยของพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งพระองค์มีพระราชประสงค์จะให้เลื่องลือระบือพระเกียรติยศปรากฏไปในนานาประเทศอันน้อยใหญ่ พระองค์จึงโปรดให้กระทำพิธีรับแขกเมือง เป็นการใหญ่โตถึงปานฉะนี้"^๒ ครั้นราชทูตฝรั่งเศสกราบทูลให้สมเด็จพระนารายณ์รับนับถือคริสต์ศาสนา สมเด็จพระนารายณ์มีรับสั่งให้ราชทูตนำความไปกราบทูลพระเจ้าหลุยส์ว่า

---

^๑ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๐ "เรื่องจดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภาค ๑" โสภณพิพรรฒธนากร. ๒๔๗๐), หน้า ๘๒ - ๘๓.

^๒บาทหลวง เคอ ชัวลี (หลวงสันธานวิทยาสิทธิ์ แปล), จดหมายเหตุรายวัน (๒๔๗๓) หน้า ๓๑

"ทรงแจ้งพระหฤทัยอยู่แล้วว่า เพราะพระเจ้าหลุยส์ทรงรักใคร่จะให้สนิทเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจึงอยากให้รวมศาสนากัน แต่การถือศาสนาไม่เคยอยู่ในอำนาจมนุษย์ที่เลือกเอาเองได้ เพราะต้องแล้วแต่ศรัทธาที่จะเกิดขึ้นในใจเป็นใหญ่ ที่พระเจ้าหลุยส์ทรงชักชวนนั้นก็ไม่ใช่ขวางจะตั้งพระหฤทัยไว้เป็นกลาง ถ้าหากว่าพระเจ้าบงการบันดาลให้ความศรัทธาเกิดขึ้นในพระหฤทัยเมื่อใดก็จะยอมเข้ารีตแต่นั้นไป" กล่าวกันว่าพระราชดำรัสตอบของสมเด็จพระนารายณ์เจ็บบแหลมคมคายยิ่งนัก เพราะทรงปฏิเสธได้อย่างนุ่มนวลโดยมิได้กระทบกระเทือนต่อสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศแต่อย่างใด

แม้ว่างานเปลี่ยนศาสนาสมเด็จพระนารายณ์จะไม่สัมฤทธิ์ผลก็ตาม แต่งานของบาทหลวงฝรั่งเศสที่ทำได้เป็นผลให้กรุงศรีอยุธยาเวลานั้นเจริญรุ่งเรืองหลายทางเป็นต้นว่า ทางการศึกษาบาทหลวงคาทอลิกได้นำวิธีการจัดโรงเรียนแบบตะวันตกมาใช้ในเมืองไทยเป็นครั้งแรก กล่าวคือ ตำบลมหาพราหมณ์ และตำบลบางปลาเห็ด ซึ่งเป็นที่ที่สมเด็จพระนารายณ์พระราชทานอนุญาตให้เป็นที่อยู่อาศัยของพวกคาทอลิก ณ ชุมชนแห่งนี้ พวกบาทหลวงฝรั่งเศสได้จัดตั้งโรงเรียนสอนคริสต์ศาสนา มีชื่อตามพงศาวดารว่า "โรงเรียนสามเณร" สร้างในราว พ.ศ. ๒๒๑๑ (ค.ศ. ๑๖๖๘) ตามบันทึกของบาทหลวง ลาโน กล่าวไว้ว่า โรงเรียนแห่งนี้มีนักเรียนต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ เช่น ชาตินินกวางตุง ญวน อังกฤษ ฮอลันดา และ ฝรั่งเศส ระเบียบการของโรงเรียนตามตารางสอนของบาทหลวงลาโน เขียนไว้ว่า เวลา ๑๐ - ๑๑.๓๐ นาฬิกา ก่อนเที่ยง และเวลา ๓.๓๐ - ๕.๐๐ นาฬิกา ตอนบ่าย เป็นเวลาสอนหนังสือภาษาละตินในการสอน เวลา ๕.๐๐ นาฬิกา ตอนบ่าย เป็นเวลาอาบน้ำ ๘.๓๐ นาฬิกา เป็นเวลานอน^๒

^๑ สมเด็จพระนารายณ์ พระยาจักรีราชานุภาพ, ไทยรบพม่า (โสภณพิพรรฒธนากร: ๒๔๗๑), หน้า ๒๕๗.

^๒ E.W. Hutchinson, The French Foreign Mission in Siam During the Century....., หน้า ๑๖.

โรงเรียนที่บาทหลวงฝรั่งเศสตั้งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์นั้น ตามบันทึกของบาทหลวง เคอ ซัวซี มี "โรงเรียนศรีอยุธยา" แห่งหนึ่ง และ "โรงเรียนมัสเพรנד" (Le College de Masprend) แห่งหนึ่ง รายงานของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ที่ไปยังสันตปาปาอินโนเซนต์ที่ ๑๑ เรียกว่า โรงเรียน "มปรัม" (Mapram) โรงเรียน "มัสเพรנד" หรือ "มปรัม" ก็คือโรงเรียนสามเณรที่ตำบลมหาพราหมณ์นั่นเอง หากแต่ชื่อเสียง फै้นไปตามสำเนียงฝรั่ง ส่วนที่ปรากฏตามบันทึกของ บาทหลวง เคอ ซัวซี ว่ามี "โรงเรียนศรีอยุธยา" ควบนั้น น่าจะเป็นโรงเรียนซึ่งสร้างขึ้นภายหลังโรงเรียนสามเณรที่มหาพราหมณ์ เพราะความตรงกับบันทึกของบาทหลวงอีกคนหนึ่งกล่าวว่า ใน พ.ศ. ๒๒๒๕ (ค.ศ. ๑๖๘๖) เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ได้อุปถัมภ์โรงเรียนของบาทหลวงเดิมที่โดยออกเงินสร้างอาคารเรียนขึ้นใหม่อีกแห่งหนึ่งในตัวเมืองกรุงศรีอยุธยา ให้ชื่อโรงเรียนเสียใหม่ว่า "วิทยาลัยคอนสแตนติน" (Constantine College) สามารถรับนักเรียนได้รวม ๑,๐๐๐ คน ครั้นเมื่อเจ้าพระยาวิชาเยนทร์เสียชีวิตในปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ โรงเรียนแห่งนี้ได้ย้ายไปรวมกับโรงเรียนสามเณรที่ตำบลมหาพราหมณ์ตามเดิม ดังนั้น "โรงเรียนศรีอยุธยา" หรือ "วิทยาลัยคอนสแตนติน" จึงน่าจะเป็นโรงเรียนเดียวกัน คือเป็นสาขาของโรงเรียนสามเณรที่ตำบลมหาพราหมณ์นั่นเอง บาทหลวงเคอ ซัวซี ได้กล่าวชมเชยโรงเรียนของบาทหลวงคาทอลิกไว้มากมาย และบันทึกของท่านเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารื่องราวของโรงเรียน และเป็นหลักฐานอย่างดียิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้าของโรงเรียนมิชชันนารีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ดังความตอนหนึ่งกล่าวไว้ดังนี้ ".....ครูและนักเรียนโรงเรียนศรีอยุธยา และโรงเรียนมัสเพรנד ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงศรีอยุธยาประมาณ ๒ หลีก พากันมาเป็นหมวดเป็นหมู่ มาคำนับท่านราชทูต นานมาแล้วชาวพเจ้าไม่เคย

---

๑ เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๗ - ๑๘.

เห็นสิ่งที่ทำให้บังเกิดความตื่นเต้นเช่นนี้เลย มีพระนำหน้ามา ๑๒ รูป คุณก็จะ
เคารพ คอยทวนคเรากรุมราม และน่าจะนับถือยิ่งนัก เพราะคุณหาคาศุภาพ
เรียบรอย มีสามเศรพนมมอยประมาณ ๔๐ รูป ตามมาข้างหลัง จัดเป็นแถวแต่อายุ
๑๒ ปีขึ้นไปถึง ๒๐ ปี เป็นคนหลายชาติหลายภาษาด้วยกัน มี จีน ญี่ปุ่น เขมร
ญวน ลาว มอญ และไทย คนทั้งหมดนี้มุ่งหม่าก่ามะหริค นี้เป็นเหตุให้เขาพาเจ้า
ทวนระลึกถึงตัวเองเมื่อเวลาอยู่โรงเรียนลาซาร์ (Saint Lazare) ในประเทศ
ฝรั่งเศส นักเรียนญวนคนหนึ่งกล่าวสุนทรพจน์เป็นภาษาละตินถูกต้อง เรียบร้อยดีมาก
และนักเรียนสามเศร เขมรอีกคนหนึ่งก็กล่าวสุนทรพจน์เช่นเดียวกัน ยิ่งก็หนักขึ้นไป
กว่านักเรียนสามเศรญวนอีก เป็นความจริงที่เคียวพวกเรามาได้ตั้งหลักฐานและ
โครงการแห่งศาสนาลงไว้อย่างมั่นคงแข็งแรงแล้ว นักเรียนสามเศรเหล่านี้ต่อไป
ก็จะได้เป็นพระ มีหลายคนแล้วที่ประพฤติกนโคตามขอสอนแห่งศาสนา พวกนี้
เล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ เช่นเรียนควยวิชาควยลักษณะการแห่งพระเป็นเจ้า
และลัทธิศาสนา เช่นเคียวกับนักเรียนสามเศรในกรุงปารีส ถ้าผู้ใดมีความรู้ความ
สามารถพอ ก็ส่งกลับไปประเทศของตนประเทศละคน เพื่อให้ไปสั่งสอนคนทั้งหลาย
ตามลัทธิแห่งคริสต์ศาสนา พวกนี้กระทำการเป็นผลสำเร็จโคคึกว่าบรรดาพวก
มิชชันนารีที่ส่งมาจากยุโรป" โรงเรียนสามเศรของบาทหลวงคาทอลิกนับเป็น
"โรงเรียนประจำ" (Boarding School) และใช้ภาษาต่างประเทศในการสอนเป็น
แห่งแรกในเมืองไทย

บาทหลวง เกอ ชัวสี (หลวงสันธานวิทยาสิทธิ์ แปล), จดหมายเหตุรายวัน
....., หน้า ๓๔.

ความเจริญในค่านิยมที่มีชนนารีฝรั่งเสสนำมาเผยแพร่ในครั้งนั้นได้แก่การ
 รักษาพยาบาลคนไข้แบบตะวันตก เมื่อเกิดโรคฝีดาษระบาด พวกบาทหลวง
 คาทอลิกก็ได้อพยพงานในค่านิยมสงเคราะห์เป็นอย่างดี เช่น แจกยารักษาโรค
 ช่วยเลี้ยงดูเด็กอนาถา เห็นได้ในรายงานของบาทหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๕
 (ค.ศ. ๑๖๗๒) มีไปยังสันตปาปาที่กรุงโรม ตอนหนึ่งกล่าวว่า "มิชชันนารีได้ทำ
 การรักษาพยาบาลผู้ป่วยและช่วยชีวิตประชาชนไว้มากหลาย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๑๒
 ได้ตั้งโรงพยาบาลเล็ก ๆ ขึ้นใกล้โบสถ์ เริ่มแรกมีผู้รับการรักษาพยาบาล ๔ คน
 และเมื่อหลาย ๆ ปีผ่านไป มีคนไข้นิยมมารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลมาก
 ยิ่งขึ้นทุกปี เช่น ใน พ.ศ. ๒๒๑๕ มีผู้ป่วยมารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาล
 ๑๕ คน ใน พ.ศ. ๒๒๒๑ เพิ่มเป็น ๒๐ - ๓๐ คน และรักษาพยาบาลคนไข้ในที่
 ต่าง ๆ มีจำนวน ๒๐๐ - ๓๐๐ คนทุกวัน ใน พ.ศ. ๒๒๒๕ (ค.ศ. ๑๖๘๒)
 บาทหลวงฝรั่งเศสได้นำวิธีศัลยกรรมเข้ามาใช้เป็นครั้งแรก เมื่อสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระ
 พระนารายณ์ พระเพทราชา และขุนหลวงสรศักดิ์เป็นหัวหน้าตอตันฝรั่งเศส ได้
 ทำการขับไล่นบาทหลวงและทหารฝรั่งเศสออกจากประเทศทั้งนี้ด้วยเหตุผลทางการ
 เมืองเป็นข้อใหญ่ กรุงศรีอยุธยาสมัยหลังสมเด็จพระนารายณ์ขาดความสัมพันธ์กับ
 ประเทศฝรั่งเศสเกือบ ๑ ศตวรรษครึ่ง หลักฐานซึ่งยังคงเหลืออยู่จากผลแห่งความ
 พยายามของบาทหลวงคาทอลิกฝรั่งเศสที่โคเผยแพร่คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยา
 ก็คือ โรงพยาบาลแผนตะวันตก โรงเรียนสอนศาสนา และสอนภาษาตะวันตก
 โบสถ์คาทอลิก สิ่งก่อสร้างที่ปรากฏอยู่จนทุกวันนี้โดยฝีมือช่างชาวฝรั่งเศสสมัยนั้น
 ได้แก่ นารายณ์ราชนิเวศน์ หอคูหา ถังประปา ป้อมต่าง ๆ เช่นป้อมที่ธนบุรี
 นครศรีธรรมราช นครราชสีมา เป็นต้น

---

^๑ E.W. Hutchinson, The French Foreign Mission in Siam During the XVII Century.....หน้า ๑๗ - ๑๘.

ในปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗) การเผยแพร่ศาสนาในเมืองไทยก็ยังมีอยู่แต่ไม่กว้างขวางดังก่อน และในพุทธศตวรรษที่ ๒๓ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘) ประมาณ พ.ศ. ๒๒๗๓ (ค.ศ. ๑๗๓๐) บาทหลวงได้รับพระบรมราชโองการห้าม... เขียนหนังสือหรือเทศน์สั่งสอนแก่ชาวไทยเป็นภาษาไทยหรือบาลี จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าพระบรมราชโองการฉบับนี้เป็นอันล้มเลิกไปโดยปริยาย

สมัยกรุงธนบุรีก็ยังมีบาทหลวงคาทอลิกฝรั่งเศสที่ยังคงดำเนินการเผยแพร่ศาสนาในเมืองไทยมิได้ขาด จะเห็นได้จากบันทึกของบาทหลวงผู้หนึ่ง ลงวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๑๓ ความตอนหนึ่งดังนี้ "เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนพฤษภาคมปีนี้ พระเจ้ากรุงสยามเสด็จมาในครั้งนี้ไต่ทอกพระเนตรเห็นว่าที่ของเราคับแคบมาก จึงมีรับสั่งให้หรือศาลที่อยู่ในที่ของเราลงหลังหนึ่ง และรับสั่งให้ชุกคูเอาดินขึ้นถมที่ และให้ก่อผนังโบสถ์ซึ่งเปิดอยู่ทุกด้านแล้ว ใ้รับสั่งสรรเสริญชมเชยพวกเซาริตเป็นอันมาก คือรับสั่งว่า พวกเซาริตลัทธิโมยปล้นสกปรกไม่เป็น และเป็นคนซื่อสัตย์และกล้าหาญดีทั้งศาสนาคริสต์เคียนก็เป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลกนี้" ในจดหมายของมองแซนเบอร์ เลอบอง ถึงผู้อำนวยการคณะต่างประเทศ ลงวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๘ บอกไว้ว่า "เวลานี้เราต้องเลี้ยงคนถึง ๒๐ คนทุกวัน เราได้ตั้งต้นจักโรงเรียนเล็ก ๆ ขึ้นแล้ว มีนักเรียน ๕ หรือ ๖ คน และเรากำลังเรียกพวกบาทหลวงของเราที่อยู่เมืองปอนดิเชอริให้กลับมาแล้ว"

^๑ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๕ ภาค ๒ (กรมศิลปากร ๒๕๐๔), หน้า ๑๐-๑๑

^๒ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๕ ภาค ๒....., หน้า ๖๕-๖๖

บันทึกของบาทหลวงต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้เป็นเครื่องยืนยันว่าบาทหลวงคาทอลิกฝรั่งเศสคงเผยแพร่ศาสนาสืบต่อมาจนถึงปลายสมัยกรุงธนบุรีถึงแม่จะไม่กว้างขวางเท่ากับสมัยสมเด็จพระนารายณ์ก็ตาม ในระยะหลังบาทหลวงฝรั่งเศสมักวางตนเป็นผู้อยู่คุมครองพวกเข้ารีตผู้บวชแล้ว เช่นห้ามพวกเข้ารีตมิให้เกี่ยวข้องกับพิธีทั้งปวงที่เกี่ยวกับพิธีทางพุทธศาสนา เป็นเหตุให้สมเด็จพระเจ้าตากสินกรีธาและทรงประกาศขับไล่บาทหลวงคาทอลิกออกจากเมืองไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๓ (ค.ศ. ๑๗๘๐) ไม่มีมิชชันนารีฝรั่งเศสเข้ามาในประเทศไทย จากนั้นมาหลายปีจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๗๓ (ค.ศ. ๑๘๓๐) บาทหลวงคาทอลิกฝรั่งเศสเริ่มฟื้นฟูการศาสนาในเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง โดยมีบาทหลวง ยิง บับติสต์ บัลเลอแก้วซ์ พระราชาคณะแห่งมัลลอส เป็นผู้นำ

การเผยแพร่คริสต์ศาสนาโรมันคาทอลิกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๕๕ - ๒๔๕๓ คริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิกในยุโรปมีการบริหารเป็นปีกแผนกาวหนายิ่งขึ้น มีงบประมาณอุดหนุนเพื่อการเผยแพร่ศาสนา โดยเฉพาะมิชชันนารีคาทอลิกได้ออกไปปฏิบัติหน้าที่เผยแพร่ศาสนาในดินแดนต่าง ๆ ทางตะวันออกอย่างกว้างขวาง และบ่อยครั้งที่มีมิชชันนารีคาทอลิกได้ช่วยรัฐบาลของตนแสวงหาอำนาจทางการเมืองไปด้วย การปฏิบัติการของมิชชันนารีในสมัยนี้เปรียบเสมือนผู้นำทางให้ประเทศตะวันตกใคร่เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ ทางเอเชีย วิธีบริหารและหลักการเผยแพร่ศาสนาโรมันคาทอลิกกล่าวโดยสังเขปคือ

---

^๑Keneth Scott Latourette, History of Christianity (Harper Brother 1953), หน้า ๑๐๘๒.

มีศูนย์กลางที่สำนักวาติกัน (Vatican) ในประเทศอิตาลี สันตปาปาเป็นองค์ประมุข มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดนโยบายและการบริหารนักบวชโรมันคาทอลิกทั่วโลก นักบวชมีตำแหน่งและทำหน้าที่ต่างกันคือ พระคาร์ดินัล (Cardinals) ทำหน้าที่คล้าย องคมนตรี สำหรับเป็นที่ปรึกษาประชุมหารือในเรื่องนโยบายและศาสนกิจต่าง ๆ ร่วมกับสันตปาปาซึ่งเป็นองค์ประธาน สำนักเลขาธิการของสันตปาปาขึ้นอยู่กับ พระคาร์ดินัลด้วย ส่วนการดำเนินการเผยแผ่ศาสนาให้เป็นไปตามนโยบายของสันตปาปานั้น เป็นหน้าที่ของนักบวชที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสำนักวาติกันเดินทางไปยังดินแดนต่าง ๆ เรียกว่า สมณทูต (Apostolic) ในสังฆมณฑลหนึ่ง ๆ มีประมุขสมณทูต (Vicar Apostolic) เป็นผู้บังคับบัญชา แต่ละสังฆมณฑลขึ้นอยู่กับบิชอป (Bishop) อาร์คบิชอป (Archbishop) ตามลำดับ (ตำแหน่ง บิชอป เทียบเท่ากับพระราชาคณะ แต่ทางคาทอลิกโคเรียกกันมาแล้วว่า สังฆราช และ อาร์คบิชอป เป็นพระ อัครสังฆราช)

ศาสนาโรมันคาทอลิกได้ฟื้นฟูในประเทศไทยอีกวาระหนึ่ง เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๓ (ค.ศ. ๑๘๓๐) อันเป็นที่ ยัง บัปติสต์ บัลเลอกัวซ์ พระราชาคณะ แห่งมัลลอสได้รับคำสั่งให้เป็นผู้นำของคาทอลิกเข้ามาทำงานในเมืองไทย^๑ ซึ่ง ตรงกับแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มองแซนเยอร์ บัลเลอกัวซ์ ประจำที่วัดคอนเซ็ปชัน (Conception Church) ไกมีโอกาสเขาเผ่า "เจ้าฟ้าชายมงกุฏ" (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ขณะทรงผนวชอยู่วัดสมอราย เสมอ มองแซนเยอร์ บัลเลอกัวซ์ ไคสอนภาษาลาดินถวาย ส่วน "เจ้าฟ้ามงกุฏ" ไคทรงอธิบายความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย ภาษาบาลี และขนบธรรมเนียมต่าง ๆ

---

^๑ George B. Bacon, Siam the Land of the White Elephant (Scribner and Sons: 1833), หน้า ๓๔๑.

เป็นทำนองแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน บัลเลอกัวซ์ ได้แต่งหนังสือเกี่ยวกับเมืองไทย และหนังสือ "ศรีพจนานุกรมแปลภาษาไทยเป็นอังกฤษ ฝรั่งเศส และลาติน รวม ๓ ภาษา ซึ่งเป็นประโยชน์แก่การเรียนภาษาในเวลาอันมาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นมิตรไมตรีกับพระราชกษัตริย์บัลเลอกัวซ์ตลอดมา มีผู้ได้เห็นทั้งสององค์เกิดสนทนากันตามริมฝั่งแม่น้ำในเวลาเย็นๆ เสมอ เซอร์ จอน เบอริง ราชทูตอังกฤษซึ่งเดินทางมาทำหนังสือสัญญาทางไมตรีและการค้าใน พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๕) ได้กล่าวว่า "เวลาที่สนทนากัน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้มีรับสั่งถึงพระราชกษัตริย์คาทอลิกว่าเป็นพระสหายพิเศษยิ่งของพระองค์" เมื่อพระราชกษัตริย์บัลเลอกัวซ์ถึงแก่มรณภาพ พ.ศ. ๒๔๐๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดพระราชทานเครื่องแห่ศพเช่นเดียวกับขุนนางตามประเพณีของไทย

งานเผยแผ่ศาสนาโรมันคาทอลิกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๓ - ๒๓๘๔ ส่วนใหญ่ดำเนินการภายในกรุงเทพฯ ใน พ.ศ. ๒๓๘๔ คณะคาทอลิกได้แบ่งสังฆมณฑล คือแยกออกเป็น "สังฆมณฑลสยามตะวันตก" รวมมลายูควย และ "สังฆมณฑลสยามตะวันออก"

๑ The Jesuit Fathers, The Catholic Directory of Thailand 1963.
หน้า B - 23.

๒ Sir John Bowring, The Kingdom and People of Siam Vol II.....
หน้า ๒๓๓. "In the course of conversation, the King spoke of the Catholic Bishop as his very particular friend....."

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๔๒ "สังฆมณฑลสยามตะวันออก" ได้แบ่งออกเป็น "สังฆมณฑล
กรุงเทพฯ" และ "สังฆมณฑลลาว" และตั้ง สังฆมณฑลที่ราชบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖
ต่อนั้นก็ตั้งสังฆมณฑลในแห่งอื่น ๆ อีกหลายแห่ง ในรัชกาลที่ ๕ คณะมิชชัน
นารีคาทอลิกเข้ามาเมืองไทย คือ คณะภคินีเซนต์ ปอล (Sisters of St. Paul)
ที่เข้ามาเมืองไทยเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ คณะภคินีเซนต์คาเบรียล
เข้ามาเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ ส่วนมากเข้ามาทำงานด้านการศึกษา
พวกคาทอลิกเข้ามาในเมืองไทยมีจำนวนมากขึ้นหลังสมัยรัชกาลที่ ๕ ไปแล้ว
ผู้มีชื่อคนต่อมา ได้แก่ บาทหลวง เอฟ. เอมีล กอลองเบต (Father Colombet)
ซึ่งออกเดินทางจากประเทศฝรั่งเศสโดยทางเรือเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๑๔ ถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๑๕ บาทหลวงกอลองเบต
อุทิศชีวิตทั้งหมดของท่านทำงานด้านศาสนาและการศึกษาในเมืองไทยเป็นเวลา
รวมถึง ๕๐ ปี ผลงานของท่านได้แก่โรงเรียนอัสสัมชัญ และโรงเรียน
อัสสัมชัญคอนแวนต์ในกรุงเทพฯ งานด้านศาสนาของบาทหลวงคาทอลิกฝรั่งเศส
ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้รับผลสำเร็จพอสมควร ตามสถิติของ เซอร์ จอห์น เบาริง
กล่าวว่า ใน พ.ศ. ๒๓๕๘ มีคนเขารัตน์ทั้งหมดรวม ๗,๐๕๐ คน^๒

^๑ Chorin. L. Le Reverant pero Colombet (Bangkok: 1922), หน้า ๒๕.

^๒ Sir John Bowring, The Kingdom and People of Siam Vol I
(John W. Parkers and Son: 1857), หน้า ๓๗๑.

การเผยแพร่คริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ไทยเราได้เคยติดต่อกับชนชาติที่นับถือคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์มาแล้วตั้งแต่ พุทธศตวรรษที่ ๒๒ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗) คือชาติฮอลันดา อังกฤษ และ เคนมาร์ก พวกนี้ต่างก็ไ้เข้ามาติดต่อก่อและตั้งสถานีการค้าในเมืองไทยตามลำดับ เริ่มด้วยชาติฮอลันดาซึ่งขณะนั้นมีอำนาจทางทะเล สามารถและแย่งชิงเมืองท่าต่าง ๆ อันเป็นแหล่งการค้าและอาณานิคมของพวกโปรตุเกสจนพวกโปรตุเกสเสื่อมอำนาจลง ในที่สุดฮอลันดากลางอำนาจโปรตุเกสได้สำเร็จเมื่อฮอลันดาตีเมืองมะละกาของโปรตุเกสใน พ.ศ. ๒๑๘๔ (ค.ศ. ๑๖๔๑) ได้แล้ว จากนั้นมาฮอลันดาก็ได้พยายามผูกขาดการค้าทางตะวันออกไว้แต่ผู้เดียว ก่อนที่ฮอลันดาจะเข้ามาตั้งสถานีค้าขายในกรุงศรีอยุธยา ฮอลันดาได้เปิดสถานีค้าขายที่เมืองปัตตานีเมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๕ คานีเอล วัน เคน เลก (Daniel Van den Leck) ซึ่งประจำอยู่ที่เมืองปัตตานีได้ส่ง คอร์เนลิส สเปกซ์ (Cornelius Speck) เป็นหัวหน้ามาตั้งสถานีค้าขายในกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๗ ตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ชาวฮอลันดาก็ได้เข้ามาทำการค้าขายในเมืองไทยแต่นั้นมา สัมพันธภาพกับฮอลันดาในระยะต้นเป็นไปด้วยดี ชาวไทยนิยมค้าขายกับฮอลันดาโดยเอาหนังสัตว์และพริกไทยแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่ทำด้วยผ้าของฮอลันดา ไทยได้ส่งทูตไปเฝ้าเจ้าชายมอริส (Maurice) ที่ประเทศเนเธอร์แลนด์และนับเป็นทูตไทยคณะแรกที่ไปถึงยุโรป

---

^๑ Records of the Relations between Siam and Foreign Countries in the 17 th Century Vol II (Bangkok:1945), หน้า ๔.

ในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ พระองค์ไ้พระราชทานที่ไหพวกฮอลันดา ตั้งภูมิลำเนาทางริมฝั่งแม่น้ำตะวันออกไกลปากน้ำแม่เปี้ยตรงกับ้านพวกโปรตุเกส ครั้นต่อมาถึงแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม พวกฮอลันดาทำความชอบยิ่งขึ้นจึงไ้พระราชทานที่ปากน้ำเจ้าพระยาทางฝั่งตะวันตก ทรงริมคลองบางปลากดขวางเหนือเมืองสมุทรปราการ ไ้สร้างเป็นสถานีค้าขายอีกแห่งหนึ่ง พวกฮอลันดาก่อสร้างสถานที่ต่าง ๆ ขึ้น ๓ ที่นั้น เป็นท่านองเป็องของพวกฮอลันดา และเรียกชื่อว่าเมืองแอมสเตอร์แดมใหม่ มีหลักฐานทางโบราณสถานในกรุงศรีอยุธยา คือ "ตึกวัดินคา" ชาวบ้านเรียกตึกแดง ตั้งอยู่หลังวัดขนิษฐาเชิงลงไปทางริมฝั่งแม่น้ำตะวันออก ถิ่นนี้ เป็นถิ่นที่พวกฮอลันดาไ้รับพระราชทานอนุญาตให้ตั้งบ้านเรือนท่ามาหากินและอยู่อาศัย

ชาติอังกฤษในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นคู่แข่งที่สำคัญของเนเธอร์แลนด์ ทั้งสองรบพุ่งแย่งอำนาจการค้าทางตะวันออกอยู่เนือง ๆ เหตุที่อังกฤษเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับไทยนั้น เนื่องมาจากใน พ.ศ. ๒๑๕๑ กัปตัน วิลเลียม คีลลิง

(Captain William Keeling) นำเรืออังกฤษมายังเมืองบันตัม ไ้พบราชทูตไทย กำลังอยู่ในระหว่างเดินทางไปยังประเทศเนเธอร์แลนด์ กัปตันคีลลิงไ้ความรูใหม่เกี่ยวกับประเทศไทยและสนใจที่จะค้าขายกับไทยบ้าง คว้าความเห็นชอบของบริษัทอินเดียตะวันออกในกรุงลอนดอน กัปตันคีลลิงจึงจัดเรือชื่อ "โกลบ"

(The Globe) มีกัปตัน อันโตนี ฮิปปอน (Captain Anthony Hippon) คุมมาพร้อมควายขอค้าอังกฤษหลายคน ถึงเมืองปัตตานีเมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๕ แล้วเดินทางต่อมายังกรุงศรีอยุธยาในปีเดียวกันนั้น ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๗ "เรื่องไทยกับฝรั่งเศษเป็นไมตรีกัน ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์" (โสภณพิพรรฒธนากร : ๒๔๖๕), หน้า ๘ - ๘.

พวกพ่อค้าอังกฤษที่เข้ามาตั้งอยู่ในกรุงศรีอยุธยาสมัยนั้น คงจะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งบ้านเรือนอยู่แถวเดียวกับพวกฮอลันดา เพราะเป็นพวกที่นับถือศาสนาโปรเตสแตนต์ด้วยกัน ทั้งสองชาตินี้ต่างก็เอาใจใส่แต่เฉพาะการค้าขาย มิได้มุ่งหาเผยแผ่ศาสนาเช่นชนชาติยุโรปอื่น ๆ ที่นับถือศาสนาโรมันคาทอลิก

ชาติเคนมาร์ก ไคมาติดต่อกาชาขายกับไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๖๔ ในแผ่นดินของพระเจ้าทรงธรรมและได้ตั้งสถานีค้าขายที่เมืองปัตตานี แต่มิได้เลยมาตั้งที่กรุงศรีอยุธยาเช่นชาติอื่น

แม้ว่าทั้ง ๓ ชาติที่กล่าวข้างต้นนี้จะเป็นชาติที่นับถือคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ก็จริง แต่ไม่ปรากฏว่า ศาสนาโปรเตสแตนต์จะเป็นที่รู้จักแพร่หลายดังเช่นคาทอลิก ทั้งนี้เพราะชาวฮอลันดา อังกฤษ และเคนมาร์กมีวัตถุประสงค์ที่จะเข้ามาทำการค้าเท่านั้น มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องของการเผยแผ่ศาสนาแต่อย่างใด

ในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘) คริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์ทางยุโรปเป็นปีกแผ่นเจริญก้าวหน้า มีสมาคมศาสนาหลายสมาคมในยุโรปและสหรัฐอเมริกาสนับสนุนให้มิชชันนารีออกไปเผยแผ่ศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ทางตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เหตุที่พวกโปรเตสแตนต์จะเข้ามาทำการสอนศาสนาในเมืองไทยนั้น เริ่มด้วยพวกมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ซึ่งมีความตั้งใจที่จะเดินทางไปเผยแผ่ศาสนายังประเทศจีน ครั้นเมื่อเข้ามาในประเทศไทยเห็นว่ามีคนจีนอาศัยอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก จึงตกลงใจเริ่มตนเผยแผ่ศาสนาโปรเตสแตนต์ในหมู่ชาวจีน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์แรกเริ่มของพวกโปรเตสแตนต์มุ่งเผยแผ่

^๑ H.R.H. Damrong, "The Introduction of Western Culture in Siam, Miscellaneous Articles....., หน้า ๑๐๗.

^๒ Keneth Scott Latourette, A History of Christianity....., หน้า ๑๓๒๐.

ศาสนาในหมู่คนจีนโดยเฉพาะ^๑ ความคิดที่จะเผยแพร่ศาสนาในหมู่คนไทยที่แท้จริงนั้น
เกิดจากความศรัทธาเริ่มของมิชชันนารีอเมริกัน ผู้ซึ่งไม่เคยเห็นเมืองไทยมาก่อนเลย
มิชชันนารีอเมริกันผู้นั้นได้แก่ นาง แอน ฮาร์เซลติน (Mrs. Ann Hazeltine)
ภรรยาของศาสนาจารย์ แอนเคนเรียน จักสัน (Rev. Andenrian Judson) ประจำ
อยู่ที่เมืองพม่า นางฮาร์เซลตินได้พบกับชนเผ่าไทยในกรุงย่างกุ้งเป็นครั้งแรกและ
ตั้งตนเรียนภาษาไทยประมาณ ๑ ปีครึ่ง สามารถแปลคัมภีร์แมทธิว (Gospel of
Mathew) เป็นภาษาไทย จัดพิมพ์ขึ้นปลาย พ.ศ. ๒๓๖๒ (ค.ศ. ๑๘๑๙) นับเป็น
หนังสือคริสเตียนเล่มแรกที่พิมพ์เป็นภาษาไทย^๒

ในประเทศไทยอาจแบ่งมิชชันนารีอเมริกันที่เข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนา
ไปรเทศสันตโก ๒ สมัย ดังนี้

ก. สมัยแรกเริ่ม (Pioneer Period)   ระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๗๑ -
๒๔๐๓ (ค.ศ. ๑๘๒๘ - ๑๘๖๐)

ข. สมัยแผ่ขยาย (Period of Expansion)   ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๐๓ -
๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๘๖๐ - ๑๙๑๐)

ก. สมัยแรกเริ่ม พ.ศ. ๒๓๗๑ - ๒๔๐๓ (ค.ศ. ๑๘๒๘ - ๑๘๖๐)

มิชชันนารีไปรเทศสันตโกที่เดินทางเข้ามาถึงกรุงเทพฯ คณะแรกได้แก่
ศาสนาจารย์ จากอบ ทอมลิน (Rev. Jacob Tomlin)   แห่งสมาคมมิชชันนารี
ลอนดอน (London Missionary Society)   และนายแพทย์ คาร์ล ออกุสต์ส กุตส์ลาฟ

---

^๑ Francis Wayland Goddard, Called to Cathey (New York: Baptist Literature Bureau 1948), หน้า ๒๐ - ๒๓.

^๒ Samuel J. Smith, The Siam Repository Vol II parts 1 - IV (Bangkok 1869), หน้า ๓๓๑.

(Carl Augustus Freiderick Gutzlaff M.D.)

แห่งสมาคมมิชชันนารี

เนเธอร์แลนด์ (Netherland Missionary Society) ภายหลังออกเผยแผ่ศาสนา
ตามลำพังไม่สังกัดสมาคมใด ทั้งสองออกเดินทางจากสิงคโปร์ เมื่อวันที่ ๓
สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๗๑ ถึงกรุงเทพฯ วันที่ ๒๓ สิงหาคม ในปีเดียวกัน กงสุล
โปรตุเกส คาร์อส เดอ ซิลเวรา (Carlos De Silveira) ใดตอนรับให้ความ
สะดวกสบายเรื่องที่อยู่อาศัยแก่มิชชันนารีทั้งสองเป็นอย่างดีแม้ตนเองจะเป็นคาทอลิก
ก็ตาม กุตส์ลาฟและทอมลินช่วยกันแปลคัมภีร์ และแจกหนังสือสอนศาสนาให้แก่ชาวจีน
เป็นการใหญ่ จนเกิดข่าวลือว่า ทั้งสองจะมาอยู่ในชาวจีนก่อการปฏิวัติในเมืองไทย
และสงสัยว่าหนังสือต่าง ๆ ที่ทำการแจกนี้อาจเป็นภัยต่อประชาชนและประเทศชาติ
อย่างรุนแรง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้สืบสวนและแปล
หนังสือที่แจกนี้ แต่ครั้นทรงทราบว่าข้อความในหนังสือมิได้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นปฏิปักษ์
ต่อรัฐบาล พระองค์ก็โปรดอนุญาตให้พวกมิชชันนารีสอนศาสนาต่อไปได้ แต่ไม่ช้
นักทั้งกุตส์ลาฟและทอมลินถูกกล่าวหาอีกว่าจะปลุกปั่นให้ชาวจีนกำเริบแข็งข้อต่อรัฐบาล
ไทย จนกระทั่งต่อมาทั้งสองได้รับคำสั่งให้ออกนอกประเทศ แต่กุตส์ลาฟและทอมลิน
ใดสู่ความโดยอ้างว่าพวกโปรเตสแตนต์ควรได้รับความยุติธรรม และมีเสรีภาพทำการ
เผยแผ่ศาสนาในเมืองไทยใดทัดเทียมกับพวกบาทหลวงคาทอลิก ผลสุดท้ายพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอนุญาตให้ทั้งสองอยู่ต่อไปได้โดยมีเงื่อนไขว่า
มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ต้องทำตัวแบบบาทหลวงคาทอลิกซึ่งขณะนั้นใดแต่ประกอบ
ศาสนกิจอย่างเงียบ ๆ หรืออย่างที่เราเรียกกันว่า "พระเงียบ" (Quiet Padres)
กุตส์ลาฟและทอมลินอยู่ในเมืองไทยไม่นานก็ใดทำรายงานไปยังสมาคมศาสนาต่าง ๆ
ในสหรัฐอเมริกาขอให้ส่งมิชชันนารีมาเมืองไทยจะใดทำการสำรวจเมืองหลวงเพื่อ

ตระเตรียมตั้งสถานีเผยแผ่ศาสนาโปรเตสแตนต์ต่อไป มีชื่อนานาร์อเมริกันที่เข้ามาเมืองไทยเป็นคนแรก คือ ศาสนาจารย์ อาบีล (Abeel) เข้ามาถึงเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๔ (ค.ศ. ๑๘๓๑) อาบีลสำรวจดูเมืองไทยแล้วมีความเห็นว่า ควรจะจัดตั้งศูนย์กลางเผยแผ่ศาสนาโปรเตสแตนต์ในเมืองไทย อาบีลได้เร่งเร้าให้คณะกรรมการสมาคมศาสนาต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา จัดส่งมิชชันนารีมาประจำเมืองไทยอย่างน้อย ๒ - ๓ คน โดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ สมาคมศาสนาคณะอเมริกันบอร์ค (A.B.C.F.M.) ซึ่งตั้งขึ้นในสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. ๒๓๕๐ คณะอเมริกันบัพติสต์ และคณะเพรสไบทีเรียนได้ตอบสนองคำเรียกร้องและจัดส่งมิชชันนารีมาเผยแผ่ศาสนาในเมืองไทยติดต่อกันมาโดยตลอด

มิชชันนารีสังกัดคณะอเมริกันบอร์คที่เข้ามาภายหลังอาบีล ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๔ - ๒๓๘๒ มีจำนวน ๒๒ คน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๒ คณะอเมริกันบอร์ค (A.B.C.F.M.) ก็ไ้รวมเข้ากับสมาคมมิชชันนารีอเมริกัน (The American Missionary Association) ซึ่งตั้งขึ้นในสหรัฐอเมริกาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๘๒๖) ต่อจากนั้นก็มิชชันนารีอเมริกันคณะบัพติสต์และคณะเพรสไบทีเรียน ทั้ง ๒ คณะนี้เข้ามาทำงานในเมืองไทยอย่างกว้างขวางจนมีชื่อเสียง

ลัทธิบัพติสต์ (Baptist) มีกำเนิดในยุโรปราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖) ผู้นำลัทธิบัพติสต์ไปเผยแผ่ในสหรัฐอเมริกาคนแรก คือ นายโรเจอร์ วิลเลียม (Roger Williams) ซึ่งเดินทางจากยุโรปไปเผยแผ่ที่เมืองบอสตัน มลรัฐ แมสซาชูเซต (Massachusetts) เป็นแห่งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๓ (ค.ศ. ๑๖๓๐) มีสมาคมมิชชันนารีแห่งคณะบัพติสต์ตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๘๑๖) วัตถุประสงค์ของสมาคมก็คือเพื่อทำการเผยแผ่ศาสนายังดินแดนตะวันออก

มิชชันนารีอเมริกันบัพติสต์เริ่มเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๖ (ค.ศ. ๑๘๓๓) คนแรกได้แก่ ศาสนาจารย์ จอห์น เทเลอร์ โจน (Rev. John Taylor Jones) ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ประจำเมืองพม่าและไทย ไคออกเดินทางจากประเทศพม่ามาบรรจบกับศาสนาจารย์สตีเฟน จอนสัน (Rev. Stephen Johnson) และ ชาลส์ โรบินสัน (Charles Robinson) ซึ่งออกเดินทางจากเมืองบอสตันพร้อมด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ยา หนังสือภาษาจีน เตรียมไว้แจกจ่าย ศาสนาจารย์ จอห์น เทเลอร์ โจน เป็นอเมริกันคนแรกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานราชการแผ่นดินและเป็นผู้แต่งตำราภูมิศาสตร์ คาราศาสตร์ ออกเผยแพร่ในเมืองไทยเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. ๒๓๘๒ ได้นำบุตรบุญธรรมชื่อ แซมมูเอล สมิท เข้ามาร่วมด้วยอีกคนหนึ่ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๖ - ๒๔๓๔ มิชชันนารีอเมริกันคณะบัพติสต์ได้เข้ามาทำงานในเมืองไทยมีจำนวน ๓๕ คน

มิชชันนารีอเมริกันคนสำคัญที่มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งในเมืองไทยได้แก่ เดเนียล บีช บรัคเลย์ (Daniel Beach Bradley) หรือที่คนไทยเรียกกันโดยทั่วไปว่า "หมอบรัคเลย์" บาง "ปลัดเด" บาง เขามาเมืองไทยในฐานะมิชชันนารีสังกัดคณะอเมริกันบอโรค ออฟ คอมมิชชันเนอร์ ฟอว์ ฟอร์ ฟอร์เรน มิชชัน (The American Board of Commissioners for Foreign Mission หรือ A.B.C.F.M) รวมด้วยศาสนาจารย์และนางวิลเลียม ดีน (The Rev. Mrs William Dean) แห่งคณะบัพติสต์ ทั้งสองได้แล่นเรือออกจากเมืองบอสตัน (Boston) เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๗ ถึงกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ (ค.ศ. ๑๘๓๕) ได้เริ่มทำงานตั้งแต่ ๑๐ วันแรก ที่มาถึง งานชิ้นแรกที่ทำคืองานการแพทย์ หมอบรัคเลย์ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำวิธีป้องกัน

๑
McFarland, Historical Sketch of Protestant Mission in Siam
1828 - 1928....., หน้า ๓๑๗ - ๓๑๘.

รักษาไซทรพิษด้วยการปลูกฝีและนำวิชาศัลยกรรมเข้ามาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยและไต่สงหัวหน้าหม่อมให้ไปเรียนวิธีการแพทย์แบบใหม่กับหมอบรัดเลย์ พ.ศ. ๒๓๘๑ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไต่พระราชนางรางวัลเป็นเงิน ๑ ฤๅง จำนวนประมาณ ๒๐๐ - ๔๐๐ บาท เป็นความดีความชอบที่ไต่ช่วยเหลือปราบปรามโรคฝีดาษให้สงบลงภายในเวลา ๓ เดือน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๕ - ๒๓๘๗ - ๒๓๘๙ - ๒๔๐๔ การปลูกฝีไต่ได้รับความสำเร็จขึ้นเป็นลำดับ งานริเริ่มขึ้นสำคัญที่ทำให้หมอบรัดเลย์มีชื่อเสียงอีกอย่างหนึ่ง ก็คือ งานก่อตั้งโรงพิมพ์ซึ่งตีพิมพ์หนังสือและออกหนังสือพิมพ์ในเมืองไทยเป็นครั้งแรก หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของเมืองไทยไต่แกหนังสือบางกอกกรีกอร์เคอร์, บางกอกกาเดินคาร์ และหนังสืออื่น ๆ อีกมากมายเป็นประโยชน์ต่อประเทศหลายประการสมตามความมุ่งหมายที่ตีพิมพ์โฆษณาไว้ในหนังสือพิมพ์บางกอกกรีกอร์เคอร์ว่า "แลหนังสือนั้นจะจความที่ไต่ควยการบ้านเมือง แลความที่รอรอบตามหนังสือแลศิลปะศาสตร์วิชาการต่าง ๆ แลชาวที่บังเกิดในเมืองนี้ แลเมืองที่ล้อมรอบ แลจะคักเอาชาวจากหนังสือจคหมายเหตุที่มิมาแต่เมืองจีน เมืองปัตตาเวีย เมืองสิงคโปร์ เมืองบีแวง เมืองพม่า เมืองบังกะลา เมืองลังกา เมืองบ่าไบ ประเทศยุโรป และประเทศอเมริกา จะคักเอาขอความออกจากหนังสือจคหมายเหตุเหล่านั้นซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ใด ๆ ที่อ่าน เจ้าของบางกอกกรีกอร์เคอร์จะเอาใจใส่เพื่อจะไต่หนังสือจคหมายเหตุนั้นเป็นของคิยังยืนมั่นคง เป็นของที่ควรชาวประเทศสยามจะอ่านไต่ช่วยไต่มีความรู้จำเรือกู้ขึ้น" หมอบรัดเลย์ไต่ทำงานในประเทศไทยจนตลอดชีวิตถึง ๓๘ ปีเต็มในระหว่างนั้นหมอบรัดเลย์ไต่กลับไปเยี่ยมบ้านเกิดที่สหรัฐอเมริกาเพียงครั้งเดียวเท่านั้น

มิชชันนารีอเมริกันที่มีบทบาทสำคัญและมีชื่อเสียงคนต่อ ๆ มา ส่วนมากเป็นพวกเพรสไบทีเรียนทั้งสิ้น

ลัทธิเพรสไบทีเรียนมีกำเนิดในยุโรปราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ (คริสต์ศตวรรษ
 ที่ ๑๖) ผู้ตั้งลัทธินี้คือ จอห์น คาลวิน (John Calvin 2052-2107) ลัทธิเพรสไบทีเรียน
 แพร่เข้าไปในสหรัฐอเมริการาว พ.ศ. ๒๑๔๓ (ค.ศ. ๑๖๐๐) นักบวชชื่อฟรานซิส
 แมคเคมี (Francis Makemie) ซึ่งออกเดินทางจากไอร์แลนด์ ถึง แมริแลนด์ สหรัฐ
 อเมริกา ใน พ.ศ. ๒๒๒๖ (ค.ศ. ๑๖๘๓) ได้เป็นผู้จัดตั้งคริสตจักรเพรสไบทีเรียน
 ขึ้นที่นั่นเป็นครั้งแรก โบสถ์เพรสไบทีเรียนแห่งแรกสร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๖ (ค.ศ.
 ๑๙๐๔) และมีความเป็นปึกแผ่นก้าวหน้ายิ่งขึ้นเป็นลำดับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๔๕ เป็นต้นมา^๑
 ในระยะศกงานคานเผยแผ่ศาสนายังประเทศต่าง ๆ คณะเพรสไบทีเรียนได้รวมกับ
 อเมริกันบอร์ค (A.B.C.F.M.) จนถึง พ.ศ. ๒๓๗๕ (ค.ศ. ๑๘๓๒) เมื่อพวก
 เพรสไบทีเรียนสามารถรวมกันตั้งเป็นสภาคริสตจักรเพรสไบทีเรียนแห่งอเมริกา
 ได้ใน พ.ศ. ๒๓๘๐ (ค.ศ. ๑๘๓๗) แล้ว คริสตจักรเพรสไบทีเรียนแห่งอเมริกาก็
 ได้สนับสนุนการเผยแผ่ศาสนายังดินแดนต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง

พวกอเมริกันเพรสไบทีเรียนที่เข้ามาเมืองไทยเป็นคนแรกได้แก่ นาย
 วิลเลียม พี บุลเอด (William P. Buell) เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๓ (ค.ศ. ๑๘๔๐)
 และได้ตั้งสถานีเผยแผ่ศาสนาในกรุงเทพฯในปีนั้น ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๘๓ - ๒๔๕๓^๒
 มีมิชชันนารีคณะเพรสไบทีเรียนเข้ามาทำงานในเมืองไทยมากที่สุดคือ มีถึง ๒๑๗ คน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ The World Book Encyclopedia Vol 14 (Field Enterprises Educational Corporation), หน้า ๖๗๕.

^๒ McFarland, Historical Sketch of Protestant Mission in Siam 1828 - 1928....., หน้า ๓๑๗ - ๓๑๘.

มิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนที่เข้ามาในสมัยนั้นได้เป็นผู้บุกเบิกสำรวจดินแดน
ในภูมิภาคต่าง ๆ และเป็นผู้ริเริ่มทำงานอันเป็นประโยชน์ต่อบานเมืองหลาย
ประการ มิชชันนารีเพรสไบทีเรียนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญ และมีชื่อเสียงแพร่หลาย
เป็นที่รู้จักมีหลายคน เช่น นายแพทย์ แซมมวล เรโนลด์ เฮาส์ (Dr. Samuel
Reynolds House) ศาสนาจารย์และนางสตีเฟน แมตตูน (Rev. & Mrs. Stephen
Mattoon) คณะนี้ได้ออกเดินทางจากนครนิวยอร์กเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๘๘
เข้ามาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๙๐ "หมอเฮาส์" มีชื่อในคาน
นำวิชาแพทย์และวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ต่าง ๆ เข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทย
ศาสนาจารย์ แมตตูน ได้รับตำแหน่งกงสุลอเมริกันคนแรกประจำประเทศไทย
เป็นต้น มิชชันนารีอเมริกันที่เข้ามาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ล้วนแต่ได้เคยเข้าเฝ้าและเป็นผู้นับถวายเป็นพระราชาธิบดีกับพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งขณะนั้นพวกมิชชันนารีเรียกกันว่า "สมเด็จพระเจ้าฟ้าใหญ่"
เรียกพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "สมเด็จพระเจ้าน้อย" และได้เป็น
มิตร เป็นครูกับขุนนางหนุ่มอื่น ๆ อีกมาก

ข. สมัยแผ่ขยาย (Period of Expansion)   ระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๐๓ -
๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๘๖๐ - ๑๙๑๐)

มิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์ส่วนใหญ่เป็นพวกเพรสไบทีเรียนที่
เป็นผู้ริเริ่มสำรวจและขยายงานยังจังหวัดต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคทั่วราชอาณาจักร
ผู้ริเริ่มสำรวจคนแรกได้แก่ นายแพทย์เฮาส์ ศาสนาจารย์ เคเนียด แมคจิลวารี
และ โจนาธาน วิลสัน เริ่มเดินทางสำรวจตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๑ แต่หยุดชงักไป
คราวหนึ่งจนกระทั่งในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๔ ศาสนาจารย์แมคจิลวารี
ศาสนาจารย์วิลสัน ศาสนาจารย์และนาง เอส จี แมคฟาแลนด์ ร่วมกันจัดตั้ง
สถานีเผยแผ่ศาสนานอกเมืองหลวงเป็นแห่งแรกที่จังหวัดเพชรบุรี เจ้าพระยาภาณุวงศ์

มหาโกศาธิบดีผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรีได้มอบที่ดินแก่พวกมิชชันนารีอเมริกันโดยพวกมิชชันนารีอเมริกันจะต้องสอนภาษาอังกฤษให้แก่สตรีคาของทานเป็นการแลกเปลี่ยน ศาสนาจารย์ และนางเอส จี แมคฟาแลนด์ เป็นมิชชันนารีประจำอยู่ที่จังหวัดนี้ ต่อจากนั้นศาสนาจารย์แมคจิลวารีและศาสนาจารย์ โจนาธาน วิลสัน ได้สำรวจภูมิภาคทางภาคเหนือเพื่อขยายงานมิชชันนารี ระหว่างเดินทางสำรวจภาคเหนือทั้ง ๒ ต้องผจญภัยต่าง ๆ บางครั้งเกือบเสียชีวิต ใน พ.ศ. ๒๔๑๐ คณะมิชชันนารีอเมริกันได้ตั้งสถานีเผยแพร่ศาสนาที่เชียงใหม่สำเร็จ และได้ขยายงานไปยังหัวเมืองต่าง ๆ อีกหลายแห่ง คือ

จังหวัดลำปาง	เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ (ค.ศ. ๑๘๘๕)
จังหวัดแพร่	เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ (ค.ศ. ๑๘๙๓)
จังหวัดน่าน	เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ (ค.ศ. ๑๘๙๔)
จังหวัดเชียงราย	เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ (ค.ศ. ๑๘๙๗)
จังหวัดพิษณุโลก	เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ (ค.ศ. ๑๘๙๙)
จังหวัดนครศรีธรรมราช	เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๙๐๐)
จังหวัดตรัง	เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๙๑๐)

อนึ่ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๑ (ค.ศ. ๑๘๔๘) เป็นต้นไป พวกอเมริกันโปรเตสแตนต์ หันมาสนใจเผยแผ่ศาสนาในหมู่คนไทยแทนที่จะเผยแผ่ในหมู่คนจีนตามวัตถุประสงค์เดิม และจากนั้นมิชชันนารีอเมริกันได้ตั้งศูนย์กลางเผยแผ่ศาสนาทางตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศไทย

^๑ McFarland, Historical Sketch of Protestant Mission in Siam 1828 - 1928....., หน้า ๖๗.

^๒ Samuel J. Smith, The Siam Repository Vol II Part I - IV (Bangkolem 1896), หน้า ๓๓๓.

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แม้วามิชชันนารีทั้งคาทอลิกและโปรเตสแตนต์จะมี จุดประสงค์สำคัญเช่นเดียวกัน คือทำการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในประเทศไทย และต่างก็เห็นว่าไทยเป็นดินแดนที่เหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ศาสนาทาง อาเซียนอาเซียน ถ้าเปรียบเทียบวัตถุประสงค์และการดำเนินการระหว่างคาทอลิก และโปรเตสแตนต์แล้วจะเห็นว่า คล้ายกันในบางสิ่งและผิดแผกแตกต่างกันในบางสิ่ง กล่าวคือ บาทหลวงคาทอลิกมีสันตปาปาเป็นประมุขคอยบัญชาการอยู่เบื้องหลัง บาท หลวงทำงานศาสนาให้เป็นไปตามนโยบายและภายใต้การบริหารของคณะสงฆ์ตาม ลำดับชั้นในสังฆมณฑลหนึ่ง ๆ และขึ้นโดยตรงต่อสำนักวาติกัน ซึ่งมีงบประมาณ สำหรับมิชชันต่าง ๆ สำหรับเผยแผ่ศาสนาโดยเฉพาะ มีสันตปาปาเป็นองค์ประมุข แต่พวกมิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์ไม่มีประมุขเป็นผู้นำในการบริหารควบคุม ไม่มีองค์การหรือรัฐบาลสนับสนุนนอกจากสมาคมศาสนาที่ตนสังกัดเท่านั้นที่ให้การ อุดหนุนในค่านักบวชและกำลังทรัพย์บาง บางครั้งพวกมิชชันนารีจำต้องหาเงิน เลี้ยงชีพไปด้วยเพราะเงินที่ใคร่รับอุดหนุนไม่เพียงพอ ดังนั้นงานคานเผยแผ่ศาสนา ตามประเทศต่าง ๆ จึงขึ้นอยู่กับความอุตสาหะพยายามและความ "ศรัทธา" ของ พวกมิชชันนารีเองโดยเฉพาะ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นเวลาที่ประเทศต่าง ๆ ทางยุโรปกำลัง
แสวงหาอาณานิคมทางเอเชียอาคเนย์ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าและ
การเมือง ในบางประเทศมีมิชชันนารีจำนวนไม่น้อยที่ไ้ร่วมมือกับรัฐบาลของตน
ในประเทศไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ ถึง รัชกาลที่ ๕ มีมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาเป็น
จำนวนมากที่สุด ไม่น้อยกว่า ๒๕๖ คนขึ้นไป แต่ไม่มีหลักฐานหรือพฤติกรรมอันใด
ที่จะเป็นเครื่องยืนยันว่าพวกมิชชันนารีอเมริกันมีวัตถุประสงค์และการดำเนินการอื่น
ที่หวังผลนอกเหนือไปจากผลทางศาสนา วิธีการเผยแผ่ศาสนาไม่เกิดผลเสียหาย
แต่อย่างใด ตรงกันข้ามบทบาทของมิชชันนารีกลับให้ผลดีทั้งทางตรงและทางอ้อม
ในต่างต่าง ๆ อเนกประการ ชาวต่างประเทศผู้หนึ่งได้เปรียบเทียบวิธีการดำเนินการ
ระหว่างคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๔๕๓ ว่า พวก
บาทหลวงคาทอลิกแม้จะมีเจตนาฟื้นฟูคริสตศาสนาโรมันคาทอลิกในประเทศไทยให้
รุ่งโรจน์เช่นเดียวกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์อีกครั้งหนึ่งก็ตาม และแม้ว่าพระราชา
คณะปัลเลอกัวซ์ จะเป็นชาวต่างประเทศคนแรกที่ได้เป็นมิตรสนิทกับองค์ประมุขของ
ไทยก็ตาม แต่คนไทยทุกชั้นมีความนิยมชอบพอนิเทศมิชชันนารีอเมริกันมากกว่า
"ทั้งสองนิกายแม้เจตนาสอนคริสต์ศาสนาอันเดียวกันก็ดี แต่ถ้อยคติต่างกัน พวก
บาทหลวงคาทอลิกมักวางตัวเป็น "พระ" พยายามบำรุงศาสนาด้วยตั้งบริษัทและ
อุปถัมภ์บำรุงฝึกสอนคนที่เขาริตรีเป็นสำคัญ ฝ่ายพวกมิชชันนารีโปรเตสแตนต์วางตัว
เป็น "ครู" นำทั้งศาสนาและอารยธรรมมาสอนชาวต่างประเทศทั่วไปไม่เลือกหน้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอใช้วิธีทำให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ เช่นรักษาโรคและสอนวิชาความรู้เป็นต้น
ให้คนทั้งหลายเลื่อมใสเป็นปัจจัยต่อไปถึงการสอนศาสนา เพราะฉะนั้นพวก
มิชชันนารีโปรเตสแตนต์จึงเข้ากับไทยได้ดีกับพวกบาทหลวงคาทอลิก" ใน
ระหว่างรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๕ มิชชันนารีอเมริกันมีบทบาทช่วยให้ประเทศไทย
หันเข้าหาความเจริญแห่งยุคใหม่หลายประการ.

ในสมัย ร.ศ. ๑๑๒ ประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์
ทางการเมืองกับประเทศตะวันตก ในสมัยแห่งความยุ่งยากทางการเมืองดังกล่าว
มิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศสในประเทศไทยได้มีส่วนพัวพันในการแสวงหาอำนาจและ
ผลประโยชน์ทางการเมืองให้กับประเทศฝรั่งเศสด้วย เหตุฉะนั้นคนไทยและรัฐบาลไทย
จึงชื่นชมและไว้วางใจในมิชชันนารีอเมริกันโปรเตสแตนต์มากกว่ามิชชันนารีคาทอลิกฝรั่งเศส

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ความทรงจำ
(โรงพิมพ์พระจันทร์ : ๒๔๘๙), หน้า ๖๘ - ๖๙.